

הקרבת קרבן פסח בזמן הזה

(1) משנה מסכת עדויות פרק ח משנה ו

אמר רבי אליעזר שמעתי כשהיו בונים בהיכל עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות אלא שבהיכל בונים מבחוץ ובעזרה בונים מבפנים. אמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית ואוכלים קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

(2) תלמוד בבלי מסכת זבחים דף סב עמוד א

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד שהעיד להם על המזבח, ואחד שהעיד להם על מקום המזבח, ואחד שהעיד להם שמקריבין אף על פי שאין בית.

(3) רמב"ם משנה תורה הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טו

לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

(4) עזרא פרק ג פסוק ו

מיום אָתָּה הַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הַחֲלוֹ הַהֲעֵלוֹת עֲלוֹת לִיקְנֹק וְהֵיכַל יִקְנֹק לֹא יִסָּד:

(5) רש"י מסכת מגילה דף י עמוד א

קלעים להיכל - קא סלקא דעתך במקום חומות היכל, שיהא מזבח הבנוי בעזרה קרוי אשר פתח אהל מועד, שאלמלא כן לא היו מקריבין עד שיגמר הבנין, והם התחילו להקריב קרבנות משבאו שם בימי כורש, כמו שכתוב בספר עזרא, ועד עשרים ושנים שנה אחרי כן לא נגמר הבית, בשנת שלש לדריוש האחרון.

(6) משנה פסחים פרק ז משנה ב

אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא. אמר רבי צדוק מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא. נגע בחרסו של תנור יקלף את מקומו נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו.

(7) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ג עמוד ב

ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים, אמר, כתיב כל בן נכר לא יאכל בו, כל ערל לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי. אמר ליה רבי יהודה בן בתירא: מי קא ספו לך מאליה? - אמר ליה: לא. - כי סלקת להתם אימא להו: ספו לי מאליה. כי סליק אמר להו: מאליה ספו לי. אמרו ליה: אליה לגבוה סלקא. אמרו ליה: מאן אמר לך הכי? אמר להו: רבי יהודה בן בתירא, אמרו: מאי האי דקמן? בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא, וקטלוהו. שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא: שלם לך רבי יהודה בן בתירא! דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים.

8) Procopius, Historia Arcana, Chap. 28

As if it were not enough to do away with the laws of the Romans daily, the Emperor also exerted himself to destroy the traditions of the Jews. For whenever in their calendar Passover came before the Christian Easter, he forbade the Jews to celebrate it on their proper day, to make then any sacrifices to God or perform any of their customs. Many of them were heavily fined by the magistrates for eating lamb at such times, as if this were against the laws of the State.

(9) רמב"ם משנה תורה הלכות ביאת המקדש פרק ד**הלכה ט**

כל קרבן שאין קבוע לו זמן אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה, שאם לא יקריב היום יקרב למחר ולמחרת מחר, וכל קרבן שקבוע לו זמן בין קרבן ציבור בין קרבן יחיד דוחה את השבת ודוחה את הטומאה, ולא כל הטומאות הוא דוחה אלא טומאת המת לבדה.

הלכה י

כל קרבנות הציבור קבוע זמנם, לפיכך כולן דוחין את השבת ואת טומאת המת.

הלכה יא

וכל קרבן מהן שקרב בטומאה אינו נאכל, אלא מקטירין ממנו דברים הראויין להקטרה והשאר הראוי לאכילה נשרף כשאר קדשים שנטמאו.

הלכה יב

כיצד דוחה את הטומאה, הגיע זמנו של אותו קרבן והיו רוב הקהל שמקריבין אותו טמאין למת, או שהיו הקהל טהורים והיו הכהנים המקריבין טמאים למת, או שהיו אלו ואלו טהורין והיו כלי השרת טמאים למת, ה"ז יעשה בטומאה ויתעסקו בו הטמאים והטהורים כאחד ויכנסו כולן לעזרה, אבל הטמאים בטומאה אחרת כגון זבין וזבות ונדות [ויולדות] וטמאי שרץ ונבלה וכיוצא בהן, לא יתעסקו ולא יכנסו לעזרה ואע"פ שנעשה בטומאה, ואם עברו ועשו או נכנסו לעזרה חייבין כרת על הביאה ומיתה על העבודה, שלא נדחית אלא טומאת המת בלבד.

הלכה טז

ומנין שטומאת מת דחיה בציבור שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, כך למדו מפי השמועה שאנשים יחידים הם שידחו לפסח שני אם היו טמאים, אבל ציבור שהיו טמאי מת אינן נדחין אלא הטומאה תדחה ויעשו פסח בטומאה, והוא הדין לכל קרבן שקבוע לו זמן כפסח שהוא דוחה את הטומאה.

10 רמב"ם משנה תורה הלכות קרבן פסח פרק ז הלכה א

רבים שהיו טמאי מת בפסח ראשון אם היו מיעוט הקהל הרי אלו נדחין לפסח שני כשאר הטמאים אבל אם היו רוב הקהל טמאי מת או שהיו הכהנים או כלי שרת טמאים טומאת מת אינן נדחין, אלא יקריבו כולן הפסח בטומאה הטמאים עם טהורים, שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם יחידים נדחים ואין הצבור נדחה, ודבר זה בטומאת המת בלבד כמו שביארנו בביאת המקדש.

11 דברי הימים ב פרק ל

(יג) וַיֵּאָסְפוּ יְרוּשָׁלַם עַם-רַב לַעֲשׂוֹת אֶת-חַג הַמִּצּוֹת בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי קֹהֶל לְרַב מֵאֹד: (יד) וַיִּקְמוּ וַיְסִירוּ אֶת-הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וְאֵת כָּל-הַמִּקְדָּשׁוֹת הַסִּירוּ וַיִּשְׁלִיכוּ לְנַחַל קְדְרוֹן: (טו) וַיִּשְׁתַּטּוּ הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי וְהַפְּהָנִים וְהַלְוִיִּם נִקְלְמוּ וַיִּתְקַדְּשׁוּ וַיָּבִיאוּ עֹלוֹת בַּיַּת יְקֹנָק: (טז) וַיַּעֲמְדוּ עַל-עַמֻּדָם כְּמִשְׁפָּטָם כְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ-הָאֱלֹהִים הַפְּהָנִים זָרְקִים אֶת-הַדָּם מִזֵּד הַלְוִיִּם: (יז) כִּי-רַבְתָּ בְּקֹהֶל אֲשֶׁר לֹא-הִתְקַדְּשׁוּ וְהַלְוִיִּם עַל-שְׁחִיטַת הַפֶּסַחִים לְכָל לֹא טָהוֹר לְהַקְדִּישׁ לַיְקֹנָק: (יח) כִּי מִרְבִּית הָעָם רַבַּת מֵאֲפָרַיִם וּמְנַשֶּׁה יִשְׁשַׁכָּר וְזַבְלוֹן לֹא הִטְהִירוּ כִּי-אֶקְלוּ אֶת-הַפֶּסַח בְּלֹא כְפָתוֹב כִּי הִתְפַּלֵּל יַחְזִיקֶנּוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר יְקֹנָק טָהוֹב וְכִפַּר בְּעַד: (יט) כָּל-לִקְבוֹ הַכִּיּוֹן לְדְרוֹשׁ הָאֱלֹהִים יְקֹנָק אֲלֵהִי אֲבוֹתָיו וְלֹא פְטָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ: (כ) וַיִּשְׁמַע יְקֹנָק אֶל-יַחְזִיקֶנּוּ וַיִּרְפָּא אֶת-הָעָם:

12 ספר כפתור ופרח פרק ו - קדושת הבית לעולם

מסכת זבחים פרק השוחט והמעלה בחוץ (קז, ב) אתמר המעלה בחוץ בזמן הזה, רבי יוחנן אמר חייב, ור"ל אמר פטור. כתב הר"ם ז"ל ספר המצות (מצות עשה) [מל"ת] (צ) הלכה כרבי יוחנן כי הוא ראוי ליקרב, שהשרש האמתי אצלנו מקריבין אף על פי שאין בית. מסכת עדיות פרק בתרא (פ"ח מ"ו) אמר רבי יהושע שמעתי שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית. (זבחים סב, א) אמר רבה אמר רבי יוחנן ג' נביאים עלו מן הגולה, ואחד העיד שמקריבין אף על פי שאין בית, ובמתניתא תנא רבי אליעזר בן יעקב אומר ג' נביאים עלו מן הגולה [וכו']. כתב ה"ב העטור ז"ל ובכל מקום הלכה כר' יוחנן, וקיימא לן משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי. תוספתא (עדיות פ"ג ה"ג) אמר רבי יהושע שמעתי ששוחטים [אע"פ שאין פתחים]. ומיהו אין המעלה חייב עד שיעלה לראש המזבח שיעשה בחוץ, אבל אם העלה על הסלע או על האבן פטור, ואף על פי שהוא בחוץ, שנאמר (בראשית ח, כ) ויבן נח מזבח לילי וכדברי יוסי פרק השוחט והמעלה בחוץ (זבחים קח, ב). כתב ה"ב התרומה ז"ל השוחט בחוץ מיירי כגון שבנה מזבח במקומו בפנים דאי לאו הכי אינו חייב בחוץ. ומה שחייב על טמאת מקדש וקדשיו במזיד כרת ובשוגג עולה ויורד, פי' טמאת מקדש, טמא באב הטומאה שנכנס למקדש. פרק הקומץ רבה (מנחות כז, ב) מחוסר כפורים שנכנס לעזרה בשוגג חייב טמאת במזיד ענוש כרת ואין צריך לומר טבול יום ושאר כל הטמאין. מסכת מכות (יד, ב) הבא אל המקדש טמא, כתוב עונש וכתוב אזהרה, עונש (במדבר יט, יג) את מקדש יי' טמא ונכרתה, אזהרה (שם ה, ג) ולא יטמאו (עוד) את מחניהם. ריש פרק ידיעות הטומאה (שבועות יד, ב) בעי ר' ירמיה בן בבל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקדש אלמא קדושת הבית לעולם. אחר שהענין כן, הנכנס היום שאנו טמאים במקום הבית חייב כרת, והסכים בזה מה"ר ברוך ז"ל. גם כי אמר אלי בירושלם כשהבאתי אליו זה הספר לעבור עליו ולהגיהו, שרבינו יחיאל [חננאל] דפריש ז"ל אמר לבא לירושלם, והוא בשנת שבע עשרה לאלף הששי, ושיקריב קרבנות בזמן הזה. ואני מטרדתי להשלים עמו המלאכה לא שאלתי מה נעשה מטומאתנו, ואנא הכהן המיוחס. אנכי בדרך לפני שילה שב למקומי, נוכרתי הלכה שאין לחוש על הטומאה כדאמרין בתמורה פרק יש בקרבנות (יד, א) שקרבנות צבור דוחין את השבת ואת הטומאה, וזה כגון שיהיו רוב הכהנים טמאין מקריבין הקרבנות בטומאה. וכן מסכת פסחים פרק כיצד צולין (עט, א) נטמא קהל או רובו, או שהיו כהנים טמאין והקהל טהור, יעשה בטומאה. כתב עליהם הר"ם ז"ל (פיהמ"ש פסחים פ"ז מ"ו) דע זה העיקר וזכרהו והבינהו והוא כי טומאת מת בלבד היא שתדחה בצבור ויקריבו בטומאה. ומסכת יומא פ"ק (ו, ב) איתמר טומאת מת, רב נחמן אמר התר היא בצבור, רב ששת אמר דחיה היא בצבור. וכן הלכות ביאת מקדש פ"ד (ה"י והי"ב) כל קרבנות צבור קבוע להם זמן לפיכך דוחין את השבת ואת טומאת המת. אבל הטמאין בטומאה אחרת כגון זבין וזבות נדות וטמאי שרץ ונבלה וכיוצא בהם לא יתעסקו בו ולא יכנסו לעזרה, ואם עברו ועשו או נכנסו לעזרה חייבין כרת על הביאה ומיתה על העבודה, שלא נדחית אלא טומאת מת בלבד, והוא גורת הכתוב

שנאמר (במדבר ט, ו) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. מסכת זבין פ"ד (מ"ו) המת מטמא באהל ומטמא טומאת שבעה, מה שאין הזב מטמא. כלומר שטמא מת טעון הזאה שלישי ושביעי מה שאין כן בזב, והזב וכיוצא בו אינן טעונים אלא ביאת המים בלבד. הרי לטומאה חמורה לא נפקיד, ולשאר טמאות יש להם תקנה. כתב ה"ב התרומה ז"ל הילכך נראה דקדושת מחיצת העיר קיימת לעולם להיות מותר לאכול מעשר שני בתוכה אם בנה מזבח, אבל לא בנה מזבח לא. והנה כבר אמרו ז"ל (זבחים כט, א) מזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו.

13 שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רלו

שוכ"ט אורך ימים ושנות חיים עד זקנה ושיבה ינוב בטובה ה"ה אדוני מו"ח גאון ישראל נזר הודם ותפארתם עה"ח פה"י כקש"ת מו"ח עקיבא נ"י אב"ד דק"ק פונזא יע"א. יקרת קדשו הגיעני ומ"ש מו"ח הגנ"י לבקש משרי ירושלי ליתן רשות להקריב הוא קפדן גדול כי ההוא אמר לבל יקרב שם מי שאינו מאמונת ישמעאל כי שם נבנה בית עבודה שלה' ואומרי' שאבן שתייה באמצע הכיפה ההיא ולא יקרב שם איש זר שאינו מאמונתם. ועכ"פ מ"ש מו"ח הגנ"י מה נעשה מטומאה ויחוס כהונה ואבני חשן הנה בס' כפתור ופרח פרק שלישי שם כ' שר"ח מפר"ז עלה לירושלים שנת י"ז לאלף הששי ואמר להרב שרוצה להקריב קרבנות ואמר מתוך טרדה לא שאלתי על הטומאה וכהן מיוחס שוב כ' הלא טומאה הותרה בציבור ומכהן מיוחס לא הזכיר כלל תירץ. וביעב"ץ ח"א סי' פ"ט הביא ממנו בקיצור וכתב עליו שיש לשאול גם על שקלי ציבור ואולי קרבן פסח רצה להקריב דבא בטומאה בציבור ולא בעי שקלים. והנה מבגדי כהונה לא שאלו כי פשוט הוא שאין כה"ג מעכב ונוכל להקריב בלעדו. ומ"ש מיוחס כהונה נראה דלק"מ להר"ח ז"ל דמאן לימא לן דלא יקריב אחזקה. ונחמי' בן חכלי' דהוי לי' כהנים מיוחסים הי' מגאל השארית מן הכהונה עד יעמיד הכהן לאורים ותומים אבל לעכב הקרבה בשביל זה מאן לימא. ומהרי"ו סי' קנ"ג שכ' שאין נותנים חלה לכהן קטן משום דלא ברי לן ומהרש"ל ביש"ש פ"ה דב"ק סי' ל"ה החמיר בזה שלא ליתן חרמים לכהן בזה"ז ועיין מג"א ספ"א תנ"ו היינו שלא ליתן לו ויעב"ץ ח"א סי' קל"ה החמיר בפדיון בכורים ע"ש אבל להקריב דקימ"ל ב"ר ה' חילו אפי' חלולי' שבהם א"כ אפי' אי קמי שמ"י גלי' שנתחלה אמו הרי כל מה שהקריב כשר למה נעכב מלהקריב ולא נסמוך על חזקת כשרות אמו וחזקת כהונתו אע"ג דיש לדחות דדוקא אם הוא בן כהן בודאי רק שנודע לו אח"כ שאמו הי' גרושה או חללה נמצא הוא כהן חלל אבל מזרע כהן הוא ע"ז נאמר ב"ר ה' חילו אבל אנחנו ניוחוש שמא הכהן הזה בן גוים הוא שבא על אמו זהו ודאי ליתא דאפי' לפמ"ש מהרש"ל ע"י שמדות וגזרות רובם נתקלקלו היינו נשים שנאנסו ונתחללו אבל לעולם רוב בעילות מהבעל והבן המתחס אחר אביו הרי הוא בנו ודאי רק ס' חלל ולזה מהני ב"ר ה' חילו ויעיין היטב שו"ת מהרי"ט ח"א סי' קמ"ח קמ"ט השייך לכאן. ע"כ לפע"ד לא צריכים לכהן מיוחס ונאכל שם מן הפסחים עכ"פ שהותר טומאה בציבור בער"פ ול"צ לשקלים ולא לכהן הגדול ובהדי שותא מאז הי' צל"ע למ"ד ארון גלה לבלב א"כ למ"ד ק"ר = קדושה ראשונה = לא קדשה לע"ל = לעתיד לבוא = ואף מקום מקדש וכדעת הראב"ד עיין מג"א סוף הל' ט"ב ועיין פ"ב דשבועות א"כ מנ"ל בבית שני לבנות בהמ"ק בלי ארון וכרובים בלא"ה יש לתמוה על כמה שינוי' בכלים ובבנין ממשכן ומזבח של מרע"ה וגם בנין בית שני שנוי' מהראשון ובנין שעתידי בבנואת יחזקאל שנוי מכל הנ"ל אע"ג הכל בכתב מיד ה' השכיל ע"פ"י נביא מ"מ הא אין נביא ראשי לחדש דבר אלא לשעה לא לקיום והי' נ"ל דהיינו דכתיב ככל אשר אני מראה אותך תבנית המשכן תבנית כל כליו וכן תעשו פירש"י לדורות והוא מש"ס פ"ב דשבועות ועיין רמב"ן שהקשה ולפענ"ד דקאי אהתחלת הקרא ככל אשר אני מראה אותך עתה כן תעשו לדורות ע"פ"י אשר אני מראה בכל בנין ובנין אראה איך יעשה זה משונה מזה א"כ הרי העיד הקב"ה מתחלה שישכיל בכתב מידו לנביאיו ואין כאן דבר שחידשו נביאיו נגד דין תורה אך קשה מהארון דבית שני נ"ל מש"ה כתיב ונועדתי לך שמה מעל הכפרת בין ב' הכרובים לומר טעם הארון והכרובים הוא רק עיקור לצורך מקום מועד לדבר עם מרע"ה מבין ב' הכרובים וכשאין נביא כמרע"ה הראוי להוועד עמו מבין שני הכרובים אין הארון מעכב ואם יש אתו דבר אלקים יודיעני והריני חתנו ככנו חותם בברכה.

14 רמב"ם משנה תורה הלכות בית הבחירה פרק ב

הלכה א

המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר זה מזבח לעולה לישראל, ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המוריה ונאמר בדברי הימים ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביוהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוסי.

הלכה ב

ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא.

הלכה ג

מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש, ומזבח שבנו בני הגולה כעין מזבח שעתידי להבנות עשוהו ואין להוסיף על מדתו ולא לגרוע ממנה.

הלכה ד

ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה, אחד העיד להן על מקום המזבח, ואחד העיד להן על מדותיו, ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אע"פ שאין שם בית.

15) רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ב הלכה יז

ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורבוועו מעכבין, וכל מזבח שאין לו קרן יסוד וכבש וריבוע הרי הוא פסול שארבעתן מעכבין, אבל מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעכבין, והוא שלא יפחות מאמה על אמה ברום שלש אמות כשיעור מקום המערכה של מזבח מדבר.

16) משנה מסכת מנחות פרק ד משנה ד

התמידין אינן מעכבין את המוספים ולא המוספים מעכבין זה את זה לא הקריבו כבש בבקר יקריבו בין הערבים אמר רבי שמעון אימתי בזמן שהיו אנוסין או שוגגין אבל אם היו מזידין ולא הקריבו כבש בבקר לא יקריבו בין הערבים לא הקטירו קטרת בבקר יקטירו בין הערבים אמר רבי שמעון וכולה היתה קרבה בין הערבים שאין מחנכין את מזבח הזהב אלא בקטרת הסמים ולא מזבח העולה אלא בתמיד של שחר ולא את השלחן אלא בלחם הפנים בשבת ולא את המנורה אלא בשבעה נרותיה בין הערבים.

17) משנה מסכת זבחים פרק ד משנה ו

לשם ששה דברים הזבח נזבח לשם זבח לשם זבח לשם השם לשם אשים לשם ריח לשם ניחוח והחטאת והאשם לשם חטא אמר רבי יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא תנאי בית דין שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד.

18) ויקרא פרק כו פסוק לא

וְנִתְּתִי אֶת עֲרִיכְכֶם חֶרֶבָה וְהִשְׁמוֹתִי אֶת מְקוֹדְשֵׁיכֶם וְלֹא אֶרִיחַ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם:

19) חזון איש אבן האזר ב, ז

עיי לך סי' ג', לכן צו"ז אי איתיהיב רשות להקריב ק"פ אין לצטל צעזיל שאין לנו כהן מיוחד וסגי צדדיקת ד' אמהות, אף שאין לנו יחוס אבות עד כהן שענד, ואפשר דהעמידו חכמים דצריכס אף כה"ג, ושמענו שדנו צוה רבותנו אחרונים ז"ל ועוד דנו משום חסרון חללה לאצטע.

20) הגדה של פסח - ברכת "גאל ישראל"

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל בו מצה ומרור. כן ה' אלקינו ואלקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבגן עירך ויששים בעבודתך. ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחתך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה' גאל ישראל.